

Eurytmi i Norge

Beate Borgen, Marjorie Nordås, Bjørg Snerting, Holger Arden

Rudolf Steiner kom til Oslo i november 1921 med en gruppe sceneeurytmister fra Goetheanum. Matineen ble holdt i Nationaltheatret den 27. november – og ble en skandale. Noen dager senere, den 3. desember, arrangerte Steiner en ekstraforestilling i Casinoteatret. Man kan derfor med rette si at eurytmien krasjlandet i Norge – på Karl Johan!¹

De første eurytmistene i Norge

Eva Lunde forteller: «Anne Halvorsen var den første som introduserte eurytmien her i landet. Like etter den første verdenskrig reiste hun til Sveits og var med på å arbeide på det første Goetheanum-bygget. Det første Goetheanum-bygget var bygget helt og holdent i tre og mange kunstnere fra mange forskjellige land kom dit og var med på å skjære ut motiver på de mange søylene, som bar et kuppeltak bemalt med motiver fra verdens utviklingshistorie. Slik reiste også Anne Halvorsen dit ned og var da også med på eurytmikursene. Dengang, i eurytmiens begynnelsetider, kunne man være med på et par måneders kurs og så reise hjem og undervise i det – så reise ned igjen og være med på et nytt kurs, som man så igjen ga videre til de interesserte hjemme.

Også Siggen Roll (senere Wikberg) lærte eurytmien å kjenne på et tidlig tidspunkt mens hun studerte biologi i Basel. Hun var utdannet sykegymnast og satte seg frem for alt inn for den terapeutiske gren av eurytmien. Hun ble initiativtageren til den første steinerskole i Oslo, hvor Gulle Brun og Anne Marie Groh virket som eurytmilærere. Anne Marie Groh hørte til de aller, allerførste unge som sluttet seg til Lory Maier-Smiths og opplevde eurytmiens første år under dr. Steiner og fru dr. Steiners ledelse. Gjennom familien Morgenstjerne ble hun hentet hit til landet. Hun kom fra Berlin, men hun ble den euryt-

mist som fremfor noen var virksom for en norsk eurytmi i tiden før den annen verdenskrig, da hun som tysk statsborger måtte flykte til Sverige. Otto Morgenstjerne arrangerte også gjesteopptredener av eurytmigrupper fra Goetheanum og grundet «Eurythmeum», hvor Mona Morgenstjerne og Meta Weiner (Aukrust) drev en eurytmivirksomhet noen år.²

Erik Marstrander skriver: «Meta Aukrust kom til skolen [Rudolf Steinerskolen i Oslo] midt i 1950-årene som eurytmist nummer to. Hun var tysk av fødsel, tok sin eurytmiutdanning i Dornach og giftet seg med nordmannen Olav Aukrust d.y. Ved Steinerskolen virket hun helt til slutten av 1980-årene og hadde alltid masse sol i hjertet når hun underviste barna. Ved siden av eurytmiundervisningen gjorde hun i alle år en stor innsats med å instruere spill i småklassene og påtok seg samtidig det store arbeidet med skolens teatergarderobe.»³

Erik Marstrander skriver om Siggen Roll Wikberg: «[...] hun som begynte som den første klasselærer i 1926, Siggen Roll Wikberg, som helt til sin død i 1979 var nært forbundet med skolens arbeide, tidvis i kollegiet som helseeurytmist, eller som veileder for nye lærere, [var] alltid som en hjelp og støtte for skolen.»

Eva Lunde

Eva Lunde beretter om sin egen vei til eurytmien: «Efter første dag på eurytmiskolen var gårdet i Lom og utesus glemmt, og jeg var helt fengslet av eurytmien. I 1936 var jeg ferdig med utdannelsen, men ble en stund ved Goetheanum hvor man kunne få oppleve å være med på mange forskjellige eurytmioppgaver som f.eks. i Goethes Faust. Goetheanum var og er det

² «Minner fra eurytmiens barndom. Eva Lunde forteller», i Steinerskolen 4-1987.

³ Erik Marstrander (red.), *Menneske først*, Antropos 1996.

¹ Se Antroposofi i Norge 3-2012, s. 32-36.

Eva Lunde, pioner for eurytmien i Norge.

eneste sted i verden der Faust oppføres i sin absolutte helhet – det tar flere aftener! I Faust forekommer en mengde merkelig vesener som på en forbausende måte får liv og blir virkelige når de fremstilles eurytmisk. Mange scenebilder i Faust er utenkelige uten eurytmi, derfor kuttet de også vanligvis ut. [...] Det var inspirerende når man av og til kunne få oppleve å stå på en scene sammen med de store beundrede første eurytmistene i dikt eller musikkverk, eller man fikk gjøre en duo sammen med en jevnaldrene. [...] Ved en generalprøve overtok fru doktor Steiner selv å resitere for å vise den skuespilleren som hadde oppgaven, hvorledes det måtte resiteres, når man skulle gjøre eurytmi til det. Fru dr. Steiner leste slik at vi følte at vi ble beveget av den plastiske kraften i stemmens ordstrøm – det gikk likesom helt av seg selv. Jeg har siden aldri opplevet det samme ved noen annen resitasjon.»

Eva Lunde underviste på flere skoler i Oslo og i fritidskurser, bl.a. da Steinerskolen lå ved Frognerparken. Hun forteller: «Det var i Frognerparken vi var først. Det var rett ved Monolitten, det var i brakkene.

Jeg kunne gå dit fra Bygdøy Alle. Men jeg gikk også til andre skoler, det var en slags ettermiddagskurser jeg holdt, en fritidsundervisning. Men noen av lærere tok meg inn i klassene også, fordi de ble interessert i det. [...] Ja, og så reiste jeg rundt i hele Norge på barnehager med eurytmi, ja helt opp til Tromsø.»⁴ Eurytmien ble også en vesentlig del av mysteriedramaene: «Dziuballe [skuespiller ved Goetheanum] kom opp regelmessig til oss og instruerte oss i det første mysteriedrama. Det var det vi startet med. På det nordiske stevnet i Ljungskile [1952] fremførte vi det første, senere – på Steinerskolen i Bærum – hadde vi alle fire. I Ljungskile hadde jeg morgeneurytmi på skift med Margot Bryn.»

Eurytmiskolen i Moss

Eurytmiskolen i Moss ble grunnlagt i 1983. Eva forteller: «Ja, jeg begynte å utdanne eurytmister – det begynte sådan i det små med ettermiddagskurs, og

⁴ «Kom ned i bena!», intervju med Eva Lunde i Antroposofi i Norge 1-2010.

Margrethe Solstad, som idag leder både eurytmiscenegruppen og «Sektion für Redende und Musizierende Künste» ved Goetheanum.

så flyttet det til Moss. Jeg hadde et kurs med noen som gjorde mye eurytmi. Det var to damer, Marianne Behn, moren til Ari Behn og Beate Kraggerud, moren til Henning og Alf Richard. De to var blant de aller ivrigste, Marianne fulgte med da vi flyttet til Moss. Så bygget det seg opp i Moss. Så kom Margrethe og Trond [Solstad]. Det var et mål for meg, at de skulle komme til Norge. Og endelig dukket Berle opp [Berle skole i Prof. Dahls gt. 30].»

Eurytmiskolen ble etter hvert til Den norske Eurytmihøyskole (grunnlagt 1993), som først ble ledet av Margrethe og Trond Solstad. I dag drives høyskolen av et kollegium under ledelse av Marianne Tvedt og Ragnhild Fretheim.

Mange støttespillere

Flere eurytmister underviste i eurytmi rett før foredrag og studiearbeid i de antroposofiske gruppene. Eva forteller om sine inntrykk fra disse: «Det var jo de som kom til eurytmi før foredraget. Det var jo mange. Også blant de som ikke kom tror jeg at holdningen var positiv. Især var Jørgen Smit og Sophus Clausen en støtte, og Dan (Dan Lindholm) også, han overveide selv å bli eurytmist. Andre som Leif Wærenskiold var veldig kritiske, men aksepterte den jo, overvant og oppdro seg selv til å være positive, fordi den opprinnelig var fra Steiner. Så de skjønte at den var noe viktig.»

Blant de som hjertelig støttet opp om eurytmien og sponset utdannelsen av unge eurytmistudenter hører ekteparet Betty og Sophus Clausen. Mange unge studenter nød godt av månedlige tilskudd til opphold ved eurytmiskoler i Sveits og i Tyskland. Sophus Clausen var også en av pådriverne for arbeidet med Rudolfs Steiners mysteriedramaer og optrådte selv som skuespiller i rollen som Caperius.

Også musikeren Didrik Smit var blant de sterke støttene for eurytmien. Om ham skriver Erik Marstrander: «Han utdannet seg som musiker, først på fiolin og så på piano. Han fikk et livslangt virke med å spille piano til eurytmiundervisningen, til teaterforestillinger osv. «Spille-Smit» kalte barna ham.» Sam-

tidig med dette ble Christa Borgen, som spilte 25 år til eurytmistimene på Steinerskolen på Grav i Bærum, kalt for «Spille-Smit-på-Grav». Didrik var også en fin komponist og komponerte musikk til mysteriedramaene og teaterforestillingene på skolen.

Margot Bryn

Margot Bryn var også en av de markante norske eurytmister rundt midten av århundret. Hun underviste i 20 år eurytmi og helseeurytmi på de fleste klassetrinn ved Rudolf Steinerskolen i Oslo, og hun var avholdt av både elevene og kollegene for sitt likefremme og saklige vesen. Hun fikk innført to ukentlige timer i eurytmi fra 5. klassetrinn. I mange år ga hun eurytmikurs i Josefinegate12 og deltok i mysteriedramaene i rollen som fru Balde.

Margot Bryn spilte også en stor rolle i det nordiske samarbeidet. På de nordiske stevnene ga hun ofte eurytmikurs og ledet på skift med Eva Lunde morgeneurytmien før morgenforedragene til Jørgen Smit

og Dan Lindholm. Særlig huskes hun for den store begeistring hvormed hun satte liv i hele det ennå morgensøvnige publikum. De to eurytmister utgjorde på sett og vis en pendant til foredragsholdenes temperament, Margot til Dan og Eva til Jørgen!

Inn i syttiårene var det også et intenst samarbeid mellom Meta Aukrust, Eva Lunde, Sølvi Sørum og Margot Bryn. Det var temaer fra den nordiske mytologi, hvor Meta var Trym, Eva Thor, Sølvi Frøya og Margot pendlet mellom de to verdener som Loke.

Det skal også nevnes at Meta, Eva og Margot hadde et musikalsk samarbeid og bl.a. viste en glitrende Beethoven-trio for fiolin, cello og piano.

Språk – musikk – lys

Både språk, musikk og belysning har spilt en stor rolle for sceneeurytmien gjennom tiden. En rekke språkformere, både profesjonelle og på amatørplanet, har resitert til tallrike eurytmiforestillinger, bl.a. Sophus Clausen, Eva Lunde, Sølvi Sørum, Erika Benesch, Trond Solstad, Martin Goldberg, Torgeir Smit, Lars Vatn, Jørgen Lunde m.fl. Mange pianister har vært trofaste akkompagnatører: Ingrid Sahlin, på eurytmiskolen f.eks. Ewa Serafin, Didrik Smit, Bernhard Bugjerde, Kristian Larsson og mange flere. Blant belyserne kan nevnes Ørjan Skånseng og Hans Henrik Backer.

Besøk av Else Klink-gruppen

Eurytmien fikk en ny stor offentlig presentasjon med Else Klink-gruppen fra Stuttgart. Gruppen besøkte Skandinavia i 1981; i Norge hadde de forestillinger i Den norske Opera (organisert av fiolinisten Gunnar Ihlen) og ved Festspillene i Bergen. Igjen var kritikene blandet, dog ikke så drastiske som Dagbladets kritikk i 1921. Det var første gang vi fikk oppleve stort anlagt symfonisk eurytmi med symfoniorkester i verker av «Hebridene» av Felix Mendelssohn-Bartoldy og «Kirkegården ved havet» av Fartein Valen. Eva Lunde resiterte fra Voluspå.

Samarbeidsprosjekter

I 1987 samlet 25 eurytmister fra hele landet seg om et større symfonisk prosjekt under ledelse Rob Barendsma fra Berlin. Målet var å innstudere symfoni nr. 25 i g-moll av W. A. Mozart. I tillegg ble et norsk folkeventyr innstudert under Gillian Lorentsson,

med musikk av Bernt Kasberg Evensen. De turnerte til mange byer under navnet «Norges eurytmiensemble». Kammerorkesteret fra Norges Musikkhøyskole spilte under ledelse av Holger Arden, og Magne Skrede var solist i Benjamin Brittens Serenade for tenor, horn og strykere. Hele ensemblet med eurytmister, musikere, språkformere og lysmann talte over 40 personer.⁵ Turneen nøy godt av midler fra bl.a. Vidarfondet og Rudolf Steinerstiftelsen.

BRIGDE Norsk Eurytmiensemble var virksomt med oppsetninger og turnevirksomhet i Skandinavia i tre år (1989-91), under kunstnerisk ledelse av Vera Gyllenhammar og med støtte fra offentlige kulturmidler og antroposofiske institusjoner. Sammen med Peter de Voto (Sverige) og Christian Høgsberg (Danmark) var hun en av initiativtagerne til den første Nordiske Eurytmifestival i Järna (1990). BRIGDE viste da den første Haugtussa-forestillingen, en mindre utgave i arkaiske bilder enn den som senere ble en helafens oppsetning med hele Veslemøys forvandlingshistorie, med musikk komponert av Wenche Haukland. Til sammen var det 25 medvirkende; språkformere, musikere, sanger, lysdesigner, kost&mask og eurytmister. BRIGDE var et paraplyprosjekt for sceniske fremstillinger av norsk kulturarv innen litteratur og musikk, med eurytmien som bærende kunstnerisk uttrykksform, med mottoet «brigde» (forvandling, endring) i Olav Aukrusts ånd («Det kan ikkje brigdast utan det brest!»). Tilnærmingen i dette arbeidet var ikke tradisjonelt eurytmisk, men med eurytmien som selvstendig uttrykksform, sammen og likeverdig med annen scenekunst. Av mindre oppsetninger ble Olav Aukrust gjennom årtidene, med musikk av Sparre Olsen, vist under Olsøkdagene i Lom (1989). Dette ble av betydning for «eurytmi på norsk». BRIGDES oppsetninger fikk interessert presseomtale i en rekke aviser.

Oslo Eurytmiensemble

Under ledelse av Margrethe Solstad etablerte eurytmistene i Oslo i 1994 «Oslo Eurytmiensemble». Gruppen var særdeles aktiv og utførte ved siden av forestillinger i Oslo flere turneer i Sør-Norge (Lillehammer, Hamar, Stavanger, Bergen, Ålesund, Oslo,

⁵ Utførlig beskrevet i en artikkel av Turid Ihlen i Steiner-skolen 4-1987.

Tønsberg, Vidaråsen og Trondheim) samt i Mellom-Europa, og deltok også i en internasjonal dansefestival i Moskva. Et av de store prosjektene var turneforestillingen «Tiden er inne!» (Goethes Eventyr). Denne fant sted høsten 1997. Ved siden av det større ensemble var mindre grupper aktive på det lokale planet, ofte bare to-tre eurytmister tilknyttet de ulike skolene. Her kunne mye føyes til!

Eurytmi på Hedemarken

Brigitte Mathisen etablerte «Hedemarken Eurytmiensemble» på begynnelsen av 1990-tallet. Etter forestillinger på det lokale plan fortsatte det i 1997 med forestillingen «Vesensberørt», med forestillinger i Sør-Norge og i Järna. Her deltok Marjorie Nordås og Brigitte Mathisen (eurytmi), Bettine Hjertholm (resitasjon) og Pamela Morita (piano).

Senere grunnla Mathisen BOREAS-ensemblet, med «Kassandra» som største produksjon. Det ble tre store turneer i Norge, Danmark, Tyskland, Østerrike og Sveits i årene 1999 og 2002. Medvirkende var Brigitte Mathisen, Angela Seitz og Stein Dahl Mathisen (eurytmi), Veronika Schmid og Knut Aril Melbø (resitasjon), Nelson Lee (piano) og Martin Myrvold (lyssetting).

Den foreløpig siste produksjon ble «Kvinnestemmer Konsonans» som hadde premiere ved 100-årsmarkeringen for antroposofien i Norge på Sentrum Scene i Oslo, med dikt av kvinnelige poeter etter 2. verdenskrig, sammenvevd med musikk av May Sønsteveid, samt konsert for fiolin og obo

og strykere av J. S. Bach. Brigitte Mathisen sto for koreografien til det første, Dorothea Mier fra Spring Valley (USA) for det siste. Blant eurytmistene deltok Gillian Lorentsson, Brigitte Mathisen, Marjorie Nordås, Sandra Roald, Gudrun Sanden, Angela Seitz, Anne Weidner, mens resitasjonen var ved Sarah Jaggi. Musikere var Dagny Bakken/Morten Stene, fiolin og Martin Gebhardt/Jan Bertelsen obo.

*

I senere tid finnes det mange initiativer og prosjekter rundt i hele Norge som kunne omtales her, mange navn som burde nevnes. Vi har valgt å begrense oss til vårt tema: eurytmiens historie i Norge inntil nyere tid. En fylldig omtale av alt som foregår nå og av alle som arbeider eurytmisk i de ulike byer og steder vil derfor kreve en helt ny artikkel. Det vil være utmerket om vi kunne få innspill fra nær og fjern som kunne gi grunnlag for en snarlig fortsettelse, også hvis det skulle finnes faktafeil i foreliggende fremstilling. Skriv gjerne til Antroposofi i Norge! Ω

*Fra Norges
Eurytmiensembles
fremføring av Mozarts
25. symfoni i 1987.*